

Ключевые слова: процентная ставка, денежная масса, обменный курс, денежно-кредитная политика.

Rudenko Z.M. An Estimation of Actual Aims of the National Bank of Ukraine in Forming and Realization of Monetary Policy.

On the basis of analysis of interest rate according to credits the overnight credits at the banking market empiric verification of intermediate aims of monetary-credit policy in Ukraine has been carried out. As alternative special purpose variables are examined: rates of change of nominal currency of national exchange rate against USD; logarithm of the real effective currency of the national exchange rate, logarithm of amount (M0, M3) of money and logarithm of money base. The obtained result testifies to the of correlation of interest rate at the market with the level of money proposition, which is explained not by reaction of the National bank of Ukraine on monetary development, but dependence of values of interest rate, at the market on the level of money proposition. Key words: interest rate, amount of money, course of exchange, monetary-credit policy.

Надійшло 11.12.2008 р.

УДК 336.71:330.322(477)

М.О. Руденко

Аналіз діяльності банків України у сфері фінансових інвестицій

На підставі статистичних даних здійснено аналіз та надано рекомендації щодо проведення ефективної політики банків у сфері фінансових інвестицій. Обґрунтовано комплекс заходів у банківській сфері, а також дії держави, які потребують уточнення, теоретичного, методичного та практичного вирішення для стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності. Розглянуто міжнародний досвід інвестиційної діяльності банків, зокрема інвестування та вкладення коштів у різноманітні види цінних паперів.

Ключові слова: фінансові інвестиції, цінні папери, ринок цінних паперів, портфель цінних паперів.

Основою стабільності економічної системи держави є банки. Банківська система України здатна забезпечити значний обсяг інвестиційних ресурсів, яких потребує вітчизняна економіка на сучасному етапі розвитку. Спрямування грошових потоків з метою отримання максимальної ефективності від їх використання – одне з найважливіших завдань банківської системи. Прагнення банків досягти найбільшої дохідності за одночасної підтримки своєї ліквідності обумовлює необхідність здійснення банками інвестиційних вкладень. Одне з важливих місць у структурі дохідних активів банку посідають інвестиційні вкладення у фінансові активи. Банківський бізнес багатьох зарубіжних і вітчизняних країн, як фінансова діяльність, виділяє один з пріоритетних напрямів інвестування – фінансові інвестиції.

Міжнародний досвід свідчить, що економічне зростання, розвиток реального сектора економіки можливі лише за умови активізації інвестиційної діяльності

© М.О. Руденко, 2008.

банків, яка реалізується, зокрема й шляхом інвестування та вкладення коштів у різноманітні види цінних паперів (ЦП).

У практичній діяльності багатьох зарубіжних і українських банків фінансові інвестиції є пріоритетним напрямом інвестування, оскільки банківський бізнес – це, передусім, фінансова діяльність. Для комерційних банків цінні папери є однією з форм збереження їхніх активів і способом захисту залучених фінансових ресурсів клієнтів від інфляційного знецінення [1]. З іншого боку, ЦП можуть виступати продуктом під забезпечення ненадійних кредитів, які перебувають поза контролем банку. В результаті, здійснюється сек'юритизація, переведення наданих кредитів й інших активів у ліквідні цінні папери, замість зменшення загального ризику, втягування банків у більш ризикові сфери діяльності, що є однією з причин фінансової кризи.

Порівнюючи діяльність банківської системи у сфері фінансових інвестицій з набутим досвідом розвинених зарубіжних країн, можна зробити висновок, що нинішній механізм забезпечення діяльності українських банків у сфері фінансових інвестицій поки що не повною мірою відповідає сучасним вимогам і не має належної методологічної основи. Це негативно впливає на дохідність банківських установ, і взагалі, на стабільність функціонування фінансово-кредитної системи, що зумовлює актуальність тематики даного дослідження.

Багатоаспектні проблеми діяльності комерційних банків, зокрема й у сфері фінансових інвестицій, досліджувались як у зарубіжній, так і вітчизняній літературі. Теоретичні, методологічні й методичні аспекти банківського інвестування у фінансові активи відображені в роботах провідних вітчизняних учених у галузі банківської справи І.А. Бланка, О.Д. Вовчак, О.В. Дзюблюка, А.М. Мороза, Б.Л. Луціва, А.А. Пересади, Б.І. Пшика, С.К. Реверчука, Л.О. Примостки, М.І. Савлука, Р.І. Тиркала та ін. Слід відзначити праці відомих зарубіжних авторів І.Т. Балабанової, Дж. Бейлі, М. Біргхема, Л. Гітмана, Б. Едварда, О.І. Лаврушина, Г. Марковіца, Я.М. Міркіна, П. Роуза, Дж. Сінкі, В.М. Усоскіна, Ф. Фабоцці, У. Шарпа та багатьох інших, як досліджували проблеми діяльності банків у сфері фінансових інвестицій.

Досі залишається невисвітленою низка питань, які потребують уточнення, а також теоретичного, методичного та практичного вирішення. Зокрема потребує вивчення і концептуального осмислення механізм забезпечення ефективного функціонування банківських установ у сфері фінансових інвестицій; є нагальна необхідність вироблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

Метою статті є аналіз діяльності банків у сфері фінансових інвестицій та розробка рекомендацій щодо її стимулювання.

У міжнародній банківській діяльності на придбання цінних паперів банки спрямовують значну частину коштів (від 1/3 до 1/5 грошових ресурсів). В українських банках частка портфеля цінних паперів у сукупних активах значно нижча і наприкінці 90-х не перевищувала 2-3% власних активів. Сьогодні його частка дещо зросла, але вкладення в цінні папери становлять близько 6% загальних активів банківської системи України.

Раніше у портфелі банків переважали інвестиційні цінні папери. Тепер банки переважно вкладають кошти у спекулятивні фондові інструменти. Банківські установи почали надавати перевагу доходам, що отримуються не від володіння цінними паперами, а від проведення торговельних операцій з ними. Така інвестиційна стратегія передбачає нарощування обсягів зазначених вище операцій з метою отримання більших доходів.

Вкладення банків України у цінні папери асоційованих компаній та дочірніх установ до 2004 р. були незначними. За станом на 1 липня 2005 р. вкладення в асоційовані компанії становили 3,9% у портфелі цінних паперів, а в дочірні установи – 1,6%. Упродовж 2000–2004 рр. ці показники не зазнали суттєвих змін у структурі портфеля банків, і тільки з 2006 р. можна спостерігати збільшення обсягу інвестицій в Україні. Слід зазначити, що з виникненням іпотечної кризи, яка почалася в США у середині 2007 р., банками й інвестиційними компаніями всього світу до кінця 2008 р. було списано активів на суму понад 600 млрд. дол. Причиною цього стала велика кількість кредитів, виданих банками ненадійним позичальникам, що призвело до масових неповернень кредитів. У зв'язку з незначним розвитком фондового ринку України фінансова криза суттєво не вплинула на обсяг інвестицій, і до червня 2008 р. цей показник зростав і збільшився у п'ять разів порівняно з 2006 р. (табл. 1) [2]. Але все ж можна спрогнозувати, що фінансова криза вплине на дохідність цінних паперів в Україні.

Особливістю української банківської інвестиційної діяльності є те, що банки у своїй більшості дуже слабо інвестують реальний сектор економіки, що значною мірою зумовлено відсутністю реальних структурних перетворень у вітчизняній економіці, а відтак – високими кредитними ризиками. В Україні тривалий час (1995–1999 рр.) банки при формуванні портфеля цінних паперів найбільше вкладень здійснювали в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Тобто

Таблиця 1

Вартість цінних паперів у портфелі банків у 2004-2007 рр. (на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	2004	2005	2006	2008 червень
I. Цінні папери, крім акцій у портфелі банку (100 %)	5971,5	10874,1	10523,4	21667,3
– торговий портфель, %	1,2	2,2	17,6	20,9
– на продаж, %	62,0	53,5	56,5	62,1
– до погашення, %	36,8	44,3	25,9	17
II. Акції в портфелі банку та інші форми участі в капіталі (100 %)	2247	3452,8	3951,9	6657,1
1. Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, %	92,1	95,7	90,3	86,6
2. Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, %	7,9	4,3	9,7	13,4
III. Резерв під знецінення цінних паперів (100 %)	292,2	402,6	279,5	269,1
– на продаж, %	89,63	94,88	93,35	93,9
– у національній валюті, %	89,63	93,09	92,92	93,4
– в іноземній валюті, %	–	1,79	0,43	0,4
– до погашення, %	10,34	5,12	6,65	6,1
– у національній валюті, %	10,30	5,09	6,62	6,1
– в іноземній валюті, %	0,03	0,02	0,04	0

заради швидких і гарантованих доходів банки надавали перевагу не прямому фінансуванню економіки, а інвестуванню кредитних ресурсів у гарантовані державою цінні папери: ОВДП, інші цінні папери з високим ступенем надійності, що рефінансуються. Це призвело до того, що обсяг кредитів, наданих в економіку, був значно меншим від коштів, вкладених в ОВДП [3].

Незважаючи на деяке зростання інтересу банків України до вкладень у цінні папери частка операцій з цими фінансовими інструментами в активних операціях банківської системи є незначною. Питома вага цінних паперів в активах банків наприкінці 2004 р. становила 8,7 %, а впродовж першого півріччя 2005 р. цей показник знизився до 5,3 %, що зумовлено погашенням великого обсягу облігацій внутрішньої державної позики України. Це пояснюється зваженою політикою керівництва банків щодо вкладень у фондові інструменти, недостатнім розвитком ринку цінних паперів в Україні та браком надійних інструментів для фінансових інвестицій.

Водночас за аналізований період з 37,6 % до 44,1 % збільшилася частка вкладень в акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком [2]. Така ситуація дає підставу стверджувати, що останнім часом банки ведуть активний пошук високодохідних фондових інструментів для здійснення довгострокових фінансових вкладень. Збільшення частки акцій у портфелі цінних паперів банків свідчить про нарощування обсягів стратегічних інвестицій банків, які здійснюються з метою контролю за діяльністю окремих підприємств та забезпечення присутності банківських установ на фінансових ринках, які найбільш динамічно розвиваються. Така інвестиційна стратегія може вважатися виправданою і перспективною.

Сьогодні ж банкам ще не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що гальмує інвестиційну діяльність банків, зокрема у сфері фінансових інвестицій.

З огляду на вищевикладене, вважаємо, що основними інвестиційними цілями банків на ринку цінних паперів України у сучасних умовах є забезпечення належної доходності фінансових вкладень при мінімальних ризиках, пошук високодохідних корпоративних цінних паперів з метою отримання контролю над окремими підприємствами, збільшення обсягів торговельних операцій з надійними фондовими активами.

Процес формування та розвитку ринку цінних паперів в Україні сприяв активізації діяльності комерційних банків як інвесторів цього ринку. Діяльність на ринку цінних паперів забезпечує банкам розширення активних операцій, надходження додаткових доходів, що в кінцевому підсумку сприяє поліпшенню фінансового стану банківських установ.

На сьогодні в Україні ведеться робота щодо створення сучасної законодавчої бази стосовно операцій банків у сфері фінансових інвестицій. Цей процес перебуває на етапах свого становлення і потребує постійного вдосконалення та розвитку, зокрема необхідно звернути увагу на основні вимоги щодо реалізації фінансової політики банків:

- забезпечення стійкого розвитку банківської системи і попередження її краху;
- обмеження концентрації капіталу в одних руках і недопущення монопольного контролю над ринком фінансових ресурсів;
- забезпечення конкурентоспроможності банків на ринку фінансових ресурсів порівняно з іншими небанківськими фінансовими установами;
- активне стимулювання інвестиційної діяльності банків як важливого фактора зниження економічного спаду і наступного піднесення економіки та зростання життєвого рівня населення[3].

В Україні вкрай недостатньо застосовуються методи державного стимулювання кредитно-інвестиційної діяльності (система пільг, субсидій тощо), що є негативним явищем у сфері фінансових відносин.

Банки найбільше зацікавлені в тому, щоб у сфері виробництва здійснювались повноцінні відтворювальні процеси, що неможливо без відновлення безперервних інвестиційних циклів. Таким чином, вирішення цієї проблеми пов'язується з:

- необхідністю розширення участі комерційних банків в інвестиційній діяльності для подальшого розвитку процесів економічного реформування;
- визначальною роллю комерційних банків у становленні фінансового ринку, пошуком ресурсів, призначених для інвестиційних цілей;
- невирішеністю проблеми створення адекватних форм і методів залучення комерційних банків до інвестування економіки;
- недосконалістю законодавчо-правових стимулів для участі комерційних банків в інвестиційних процесах в Україні.

На нашу думку, доцільно було б вжити у короткостроковому періоді комплекс заходів у банківській діяльності з боку держави, які допомогли б розвинути науково-технологічний потенціал України в опануванні науковими технологіями та знаннями до європейських стандартів, зокрема:

- стимулювати виникнення фондів довгострокового кредитування банківської діяльності та створення інноваційних спеціалізованих банків;
- створити систему пільгового рефінансування банків, які надають пільгові кредити для впровадження інвестиційних проектів, що спрямовані на впровадження високотехнологічних змін;
- запровадити механізм державного страхування кредитів, які надані підприємствам, що впроваджують і розробляють інноваційну продукцію;
- звільнити від оподаткування частку прибутку банків, яка інвестується в акції підприємств, що виробляють високотехнологічну продукцію, тим самим заохочуючи банки;
- знизити ставки норми обов'язкового резервування коштів для банків, що здійснюють пільгове довгострокове кредитування інноваційних проектів;
- запровадити спеціальний порядок створення інвестиційних компаній, які є об'єднаннями юридичних та фізичних осіб, що беруть участь у проектах стосовно здійснення інноваційної діяльності, що спрямована на випуск нової конкурентоспроможної продукції;
- запровадити систему державного страхування ризиків, що пов'язані з діяльністю банків на інвестиційному ринку.

Невід'ємним елементом ефективного механізму інвестування є система гарантій, яка покликана забезпечувати умови для досягнення кінцевих цілей фінансування, задаючи параметри його окремим ланкам. Вона повинна передбачати не лише формування страхових резервних фондів на покриття кредитних ризиків, фонду гарантування вкладів населення, інших страхових фондів, які вже нині стають вагомим фактором зміцнення довіри до вітчизняної банківської системи та інших інвестиційних інститутів.

Зміна банківських і податкових норм повинна мати послідовний, передбачуваний характер, який відображає потреби розвитку банківської системи і фінансово-кредитних відносин в Україні, сприяючи досягненню фінансової стабілізації, без чого неможливе зростання будь-якої економіки.

Фондовий ринок, що є стратегічно важливою галуззю економіки України, сьогодні не повною мірою виконує головне призначення – створення фінансового механізму для запуску інвестицій у промисловість, мобілізацію інвести-

цій і забезпечення трансформації нагромаджень у доступні для виробництва фінансові ресурси.

Наслідки сучасної фінансової кризи надають державі підстави (з метою запобігання виникненню такої ситуації) здійснити наступні заходи:

- контролювання високої заборгованості, тобто зростання соціальної нерівності, напруження в купівельній спроможності населення, запровадження низьких процентних ставок;
- встановлення контролю за великими грошовими надходженнями на ринок України (міжнародними позиками, інвестуванням системи соціального захисту, фондів страхування життя і пенсійних фондів з боку їхніх органів управління (страхових компаній, інституційних фондів та ін.));
- зміцнення політики державного регулювання економіки в процесі функціонування фінансової системи країни.

У США протягом багатьох років саме фондовий ринок був двигуном зростання економіки, але у 2007-2008 рр. він став однією з головних причин виникнення фінансової кризи. Український ринок цінних паперів, створивши красиву і правильну форму-оболонку, втратив сутність і прагматичний зміст і сьогодні виконує лише роль своєрідного індикатора політичних і економічних подій у країні. Відсутність розвинених фінансових ринків призводить до ускладнення міжгалузевого переливу капіталу.

Список використаних джерел

1. Пшик Б.І. Напрями діяльності українських банків у сфері корпоративного фінансування / Б.І. Пшик // Вісник НБУ. – 2005. – №7. – С.40-44.
2. Бюлетень НБУ. – 2008 р. – №8. – С. 153.
3. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б.Л. Луців. – Тернопіль : Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – С. 257-276.

Руденко М.А. Анализ деятельности банков Украины в сфере финансовых инвестиций.

На основе статистических данных осуществлен анализ и предложены рекомендации для проведения эффективной политики банков в сфере финансовых инвестиций. Обоснован комплекс мероприятий в банковской сфере, а также действий государства, которые нуждаются в уточнении, теоретическом, методическом и практическом решении, с целью стимулирования инвестиционной и инновационной деятельности. Рассмотрен международный опыт инвестиционной деятельности банков, в частности, инвестирование и вложение средств в разнообразные виды ценных бумаг.

Ключевые слова: финансовые инвестиции, ценные бумаги, рынок ценных бумаг, портфель ценных бумаг.

Rudenko M.O. An Analysis of Activity of Banks of Ukraine in the Field of Financial Investments.

On the basis of statistical information an analysis is carried out and recommendations are given for the conducting of effective policy of banks in the field of financial investments. A complex of measures in a bank sphere, and also the activity of the state, which need clarification, theoretical, methodical and practical decision for stimulation of investment and innovative activity have been substantiated. International experience of investment activity of banks and investing and investment of money in the various types of securities considered, in particular have been considered.

Key words: financial investments, securities, market of securities, investment portfolio.

Надійшло 05.11.2008 р.